

Türkiye’de Uygulanmakta Olan Hayvancılık Desteklemelerinin Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelere Etkisi: İzmir İli Örneği

Emre TORGUT¹ Serdar ANNAYEV¹ Berna TÜRKEKUL¹
M. Çağla ÖRMECİ KART^{1*}

¹Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Bornova, İzmir

*Sorumlu yazar: cagla.kart@ege.edu.tr

Geliş tarihi: 15.08.2018, Yayına kabul tarihi: 10.06.2019

Özet: Süt sığırcılığı yıl boyunca sürekli gelir sağlaması, süt ve süt ürünleri sanayisine hammadde aktarması, yem, giyim, ilaç ve makine sanayi için pazar olanağı yaratması, diğer taraftan da süt ve süt ürünleri için dış satım katkısı sağlaması, en önemlisi de gıda gereksinimini karşılaması açısından da önem taşımaktadır. Bu çalışmada İzmir ili süt sığırcılığı işletmelerinde hayvancılık desteklemelerinin süt sığırcılığı yapan işletmelere etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın materyalini İzmir ili Ödemiş ve Tire ilçelerinde anket yoluyla elde edilen 67 işletmeye ait 2016 yılı verileri oluşturmaktadır. Örneğe seçilen üreticilerin belirlenmesinde basit tesadüfî örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre incelenen işletmelerin hepsinin desteklemelerden yararlandığı; en çok yararlanan desteklerinin mazot/gübre desteği, buzağı desteği ve süt primi olduğu belirlenmiştir. Üreticilerin en çok yararlandıkları desteklerin miktarlarının yeterlilik düzeyi konusunda kararsız oldukları saptanmıştır. Uygulanan desteklerin işletmelere etkisinin en çok orta büyüklükteki işletmelere olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerde tespit edilen en önemli sorunların başında maliyetlerin yüksek olması, yem fiyatlarının yüksekliği ve yem teminindeki zorluklar, süt fiyatının oluşumunda etkili olamama ve sütü uygun fiyata satamama gelmektedir. Son olarak süt üreticileri mevcut şartlarda yüksek maliyetlere rağmen yeterli hayvancılık desteklemeleri olursa üretime devam edeceklerini belirtmişlerdir.

Anahtar kelimeler: Destekleme, hayvancılık politikası, süt primi, buzağı desteği

The Impact of Animal Husbandry Policies on Dairy Farms: The Case of Izmir Province

Abstract: Dairy cattle breeding is important due to provide continuous income, to transfer raw materials to milk and dairy products industry, to create market opportunities for feed, clothing, pharmaceutical and machinery industry, on the other hand to provide foreign export contribution for milk and dairy products, and most importantly, meeting the food requirement. In this study, the effect of animal husbandry support on dairy cattle breeding in farms in İzmir province was determined. The data covers of 67 farms on Ödemiş and Tire districts of İzmir province, has obtained by surveys in 2016. The random sampling method was used to determine producers. According to the results of the research, all of the examined farms had benefited from livestock support; The most used supports were diesel / fertilizer support, kid support and milk subsidy. Yararlı destek miktarının yeterlilik düzeyi konusunda kararsız olduğu tespit edilmiştir. It has been determined that the effects of the supports are mostly to medium-sized farms. The most important problems identified in the farms are high costs, high feed prices and difficulties in feed supply, inability to produce milk prices and not selling milk at an affordable price. Finally, dairy producers stated that they will continue production if they sufficient support despite the high costs in the current conditions.

Keywords: Support, animal husbandry policies, milk subsidy, kid support

Giriş

Türkiye’de de tarım sektörü gıda, ettiği nüfus gerekse milli ekonomiye yaptığı katkı bakımından önemini koruyan bir hammadde kaynağı olması, gerek istihdam sektördür (Yeteroğlu, 2010). Tarımsal

üretimin iki temel unsurundan biri hayvansal diğeri de bitkisel ürün üretimidir (Tatar, 2007). Hayvancılık bugün, gelişmiş ülkelerde bir endüstri haline gelmiş, ekonominin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bu durum, tarımın ve dolayısıyla hayvancılığın ulusal düzeyde geliştirilmesi gereken stratejik bir sektör olduğunu ortaya koymaktadır (Anonim, 2010; Ata ve Yılmaz, 2015). Ayrıca hemen her ülkede tarım politikaları ulusal boyutta politikalar olarak yürütülür veya yürütülmeye çalışılır. Sürdürülebilir gelişme sürecinde hayvancılık ve hayvansal üretim sektörü, ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişimlerinde büyük önem taşımanın yanı sıra, uluslararası rekabette de ülkelere büyük katkılar sağlamaktadır. Hayvancılık dünyada olduğu gibi Türkiye’de de hızla artan nüfusun yeterli ve dengeli beslenmesinin sağlanması, birçok alanda sanayi hammadde olarak kullanımı, kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi, tarım işsizliğinin azaltılarak köyden kente göçün önlenmesi gibi ekonomik ve sosyal açılardan stratejik bir öneme sahiptir (Bayraç ve Çemrek, 2011).

Türkiye'deki süt sanayi gıda sanayi içerisinde %11'lik pay ile önemli bir yere sahiptir. Ancak işletmelerin, %76.3'ü 1-10 baş hayvan içeren küçük işletmeler sınıfındadır (Yercan ve Kınıklı, 2018a). Diğer bir ifade ile süt sığırcılığı günümüzde besin kaynağı sağlanması bakımından hızla artan ülke nüfusunun yeterli ve dengeli beslenmesinin sağlanması; hammadde sağlayıcı olarak süt ve süt ürünleri sanayisinin gelişmesinde, hammadde talep ederek yem, ilaç ve makine sanayisi gibi sektörlerin geliştirilmesinde; işgücü isteği ile kırsal alandaki işsizliğin azaltılarak köyden kente göçün önlenmesinde ve üreticiler için sürekli gelir sağlanması işgücü etkinliğini artırması konularında önem taşımaktadır. Bir diğer önemi de süt tüketiminin ülkeler için bir gelişmişlik göstergesi olmasından kaynaklanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde süt ve süt ürünleri tüketim değerleri oldukça yüksektir (Onurlubaş ve Çakırlar, 2016). Ayrıca son yıllarda, süt ve süt ürünleri sektörüne yerli ve yabancı yatırımların girmesi ile gerek hammadde temini gerekse pazar payını koruma gibi konularda rekabetin yoğunlaştığı görülmektedir.

Süt sektöründe yatırımların hız kazanarak arttığı; oligopol pazar yapısı ve tam rekabet piyasasının olduğu belirtilmiştir (Örmeci Kart ve Demircan, 2014). Bu bilgiye göre gelecek yıllarda tüketici gelirinin ve tüketimin artmasıyla birlikte sektörün daha da gelişeceği beklenmektedir. Bu bağlamda son yıllarda Türkiye’de özellikle hayvancılık destekleme politikalarında ciddi bir artış yaşanmıştır. Son yıllarda, Türkiye’de uygulanmakta olan hayvancılık desteklerine bakıldığında, toplam destekler içinde hayvancılık desteğinin payının ve uygulanan hayvancılık desteklerinin çeşitlendiği dikkat çekmektedir (Ata ve Yılmaz, 2015).

Hayvan ıslahı, kaba yem üretiminin artırılması, et ve süt verimliliğinin artırılması, işletmelerin ihtisaslaşması, işletmelerde hijyen şartlarının sağlanması, hayvan sağlığı ve refahı, hayvan kimlik sisteminin teşviki, hayvansal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması, hayvancılık işletmelerinin modernizasyonu ve çevresel iyileştirmeler gibi amaçlara yönelik olarak desteklemeler yapılmıştır. Ancak hayvancılık destekleri, geçmişte bitkisel üretim sektörüyle kıyaslandığında süreklilik arz etmemesi, destekleme politikalarının uygulanması için yeterli alt yapının bulunmaması nedeniyle hayvancılıkta istenen hedeflere ulaşamamış ve dolayısıyla hayvancılığın sorunları giderilememiştir (Yavuz 1999; Sayın 2002; Çallı, 2016).

Konu ile ilgili çalışmaları incelediğimizde süt ve süt ürünleri tüketimiyle ilgili Türkiye’nin farklı bölgelerinde çok sayıda çalışma mevcuttur (Karakaya ve Kızıloğlu, 2008; Demircan ve ark., 2011; Örmeci Kart ve Demircan, 2014; İrmak ve Ercan, 2016; Gök ve ark., 2017; Dal ve ark., 2018; Demir ve ark., 2018; Güzeller ve Özbek, 2018; Uzumdumlu ve ark., 2018). Ancak süt üreticilerine yapılan desteklemelerinin etkilerini araştırın çalışmaların oldukça az olduğu görülmektedir. Avrupa Birliğindeki tarımsal destekleme politikalarını (Uzmay ve Işıklı, 2004), Türkiye’de uygulanan destekleme politikalarını (Niyaz ve İnan, 2016) veya Türkiye’de kısa bir dönem uygulanan Doğrudan Gelir Desteği (DGD) inceleyen Sayın (2003) tarafından yapılan çalışmalarının yanında mikro düzeyde çalışmalar olduğu da belirlenmiştir. Örneğin

Yavuz (2006) çalışmasında Türkiye de uygulanan hayvancılık destekleme politikalarının etkileri Amasya ili örneği ile değerlendirmiştir. Çalışmada, ilde hayvancılık faaliyeti ile uğraşan üreticilerin destekleme ödemesinden yararlanma düzeyleri incelenmiş ve desteklemelerin etkisi işletmeler açısından analiz edilmiştir. Yılmaz ve Ata (2016) çalışmalarında ise Türkiye’de uygulanan hayvansal üretimi destekleme politikalarının Burdur ilinde faaliyet gösteren geliştirilmiş ve geleneksel süt sığırcılığı işletmeleri üzerine ekonomik etkilerini belirlemiştir. Demir (2009) ise çalışmasında uygulanan destekleme politikalarının bölgesel etkisini ortaya koymak için daha ileri teknolojinin kullanıldığı et ve süt verimliliğinin en yüksek olduğu Batı Marmara Bölgesi (BMB) ve geleneksel yöntemlerin kullanıldığı Kuzey Doğu Anadolu Bölgesinde (KAB) yürütmüştür. Çallı (2016) ise çalışmasında hayvancılık desteklerinin etkilerini Tokat ili ölçeğinde ele almıştır. Daha önce yapılmış birçok çalışmada belirtildiği üzere süt sığırcılığı tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye içinde önemli bir sektör konumundadır. Özellikle Avrupa Birliği ile yapılan tarım müzakerelerinde, güvenilir gıda üretiminin sağlanması, özellikle gıda ürünlerinin AB hijyen kriterlerine uyum zorunluluğu, Türkiye’de geleneksel hayvancılık işletmelerinin dönüşümünü değişimini zorunlu kılmıştır (Anonim, 2010).

Bu çalışmanın amacı işletme genişlik gruplarına göre Türkiye’de uygulanan desteklemelerin süt sığırcılığı yapan işletmelere etkisini belirlemeye çalışmaktır. Ayrıca çalışmada, işletme genişlik gruplarına göre üreticilerin süt sığırcılığının daha iyi duruma getirilmesi için süt üreticilerinin yaşadıkları sorunları araştırılmıştır. Çalışma kapsamında yer alan diğer amaçlar ise; işletme genişlik gruplarına göre süt sığırcılığı işletmelerinin mevcut destekleri bilme ve yararlanma oranlarını saptamak, destekleme süresinde üreticilerin yaşadığı sorunları tespit etmektir. Diğer bir ifade ile bu çalışmada süt sığırcılığı işletmeleri büyüdükçe hayvancılık desteklerinden yararlanma oranları ve memnuniyet düzeyleri artmakta mıdır sorusuna cevap aranmıştır.

Materyal ve Yöntem

Araştırmanın materyalini; İzmir İlinde süt sığırcılığı faaliyetinde bulunan tarım işletmelerinden anket yolu ile elde edilen birincil veriler oluşturmuştur. Çalışma kapsamında 2016 yılı verilerine göre İzmir süt üretiminin %45.63’ünü gerçekleştiren Ödemiş ve Tire ilçelerine yer verilmesi uygun görülmüştür (TUİK, 2017). Ayrıca konu ile ilgili ikincil veriler; T.C. Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı birimlerden yüz yüze görüşmeler sonucunda ve diğer çeşitli kurumların yayımlarından elde edilmiştir. Öncelikle İzmir ilinde süt sığırcılığı faaliyeti yürüten üretici sayısı belirlenmiş. Örnek hacmi, aşağıda formülü verilen oransal örnekleme yöntemine göre hesaplanmıştır. Bu yöntemde göre, N büyüklüğündeki sonlu bir ana kitle için belli bir özelliği taşıyanların bilinen veya tahmin edilen oranına (p) göre örnek hacmi formül 1’de belirtilmiştir (Newbold, 1995).

$$n = \frac{Np(1-p)}{(N-1)\sigma_{\hat{p}}^2 + p(1-p)} \quad (1)$$

Formülde;

n=Örnek hacmi

N=İlçedeki işletme sayısı (İzmir Tire: 3964 üretici; İzmir Ödemiş: 8260 üretici)

p=Süt sığırcılığı yapan üretici oranı (Maksimum örnek hacmine için 0.50 alınmıştır.)

$\sigma_{\hat{p}}^2$ = Ana kitle varyansı (%90 güven aralığı ve %10 hata payı)

Oransal örnekleme yöntemi kullanılarak %90 güven aralığı ve %10 hata payı ile İzmir Tire (22 üretici) ve Ödemiş (45 üretici) İlçelerinde toplam 67 süt üreticisiyle görüşülmüştür. Anket çalışmasının yapıldığı işletmeler HAYBİS (Hayvan Bilgi Sistemi) kayıtları ve T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı İlçe Müdürlüklerinde çalışan uzmanlarla yapılan görüşmeler sonucu belirlenmiştir. Örnek hacmi seçilen köylere oransal olarak dağıtılmıştır. Anketin güvenilirliği deneme anketleri yapılarak kontrol edilmiş ve anlaşılması zor olan sorularda değişiklik yapılmıştır. Güvenirliği test edilen anketlerin basımı gerçekleştirilmiş ve anket yapılması saptanan köylerde süt işletme sahipleriyle

yüz yüze anket çalışması 2016 yılı Aralık ayında yapılmıştır. Araştırma kapsamındaki süt sığırcılığı işletmelerinden anket yöntemiyle toplanan verilerin analizinde, temel tanımlayıcı istatistiksel analizler, mutlak ve nispi dağılımlar, çapraz tablolar, basit ve tartılı ortalamalar ile istatistiksel karşılaştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Anket formunda yer alan sorularda 5'li Likert Ölçeği kullanılmıştır. 5'li Likert Ölçeğinin kullanılmasının nedeni, davranışsal faktörlerin çok geniş olması ve tüm bu faktörler üzerindeki üretici eğilimlerinin daha yaygın ve net bir biçimde belirlenebilmesidir. Ölçeklerin güvenilirlikleri Cronbach- α güvenilirlik katsayısı ile hesaplanmıştır. Bu çalışmada Cronbach - α katsayısı 0.932 hesaplanmıştır. Bu değer geliştirilen ölçeğin iç tutarlılığının çok yüksek olduğunu göstermektedir (Özdamar, 2004). Çalışmada yukarıda belirtilen istatistiklerin yanı sıra, grup karşılaştırmaları için normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile belirlendikten sonra, normal dağılıma uymayan veriler için parametrik olmayan testlerden Kruskal Wallis testi uygulanmıştır.

Araştırma Bulguları ve Tartışma

Süt üretimi yapılan işletmelerde sağılan inek sayısı önemlidir. İşletmede sağılan ineklerin sayısı azaldıkça o işletmede karlı bir

süt üretimi yapılması mümkün değildir. TÜİK verilerine göre, Türkiye'de süt sığırcılığı yapan işletme sayısı çok ancak, işletme başına düşen inek sayısı dört buçuk baş olmaktadır (TÜİK, 2017; Mundan ve ark., 2017). Yılmaz ve Köknaroğlu'da (2007) Türkiye'de hayvancılık işletmelerindeki ortalama sığır sayısının dört baş, AB ülkelerinde ise 44 baş olduğu belirtilmiştir. Anket yapılan işletmelerde toplam işletme başına ortalama hayvan varlığı 40.04 baş ve ortalama sağılan hayvan sayısı da 19.99 baş olarak tespit edilmiştir. Tire İlçesinde yapılan bir başka çalışmada ise işletme başına düşen ortalama sağılan hayvan sayısının 1-135 baş arasında değiştiği ve ortalama sağılan hayvan sayısı 14.90 baş olarak hesaplandığı belirtilmiştir (Engindeniz ve ark., 2017). İzmir ilinde süt kooperatifleriyle yapılan bir başka çalışmada da görüşülen ortaklarında ortalama sağılan inek sayısının 15.11 baş olduğu tespit edilmiştir (Yercan ve Kınıklı, 2018a). Tüm araştırmalar bölgede süt sığırcılığının küçük ölçekte yapıldığını desteklemektedir. Nitekim sağmal sürü büyüklüğüne göre incelenen işletmelerin %52.2'sini küçük işletmeler oluşturmaktadır. İşletme gruplarına göre değerlendirdiğimizde küçük ölçekli işletmelerde ortalama hayvan sayısı 15.63 baş, orta ölçekli işletmelerde ortalama hayvan sayısı 41.19 baş ve büyük ölçekli işletmelerde ise 115.55 baş olarak belirlenmiştir (Çizelge 1).

Çizelge 1. İncelenen işletmelerin sürü büyüklük gruplarına göre dağılımı ve ortalama hayvan varlığı

Table 1. Distribution and average number of animals of interviewed farm according to animal size

Sürü büyüklüğü <i>Herd size</i>	Sayı <i>Number</i>	%	Hayvan varlığı ort. (baş) <i>Ave. number of cattles (head)</i>	Sağılan hayvan sayısı (baş) <i>Number of dairy cows (head)</i>
1-30 (Küçük / <i>Small</i>)	35	52.2	15.63	7.86
31-60 (Orta / <i>Medium</i>)	21	31.3	41.19	20.67
61+ (Büyük / <i>Large</i>)	11	16.4	115.55	57.27
Toplam (<i>Total</i>)	67	100.0	40.04	19.99

2016 yılında yayınlanan 26 numaralı tebliğe göre uygulanan hayvancılık destekleri, buzağı desteği, malak desteklemesi, anaç koyun ve keçi desteklemesi, tiftik keçisi ve tiftik üretiminin desteklenmesi, çiğ süt desteklemesi, arılı kovan desteklemesi, ipekböcekçiliği desteklemesi, besilik erkek sığır desteklemesi, çoban istihdam desteği, hayvan hastalıkları tazminat desteklemeleri, atık desteği, hastalıktan arı işletme desteği, programlı aşı ve küpe uygulamaları ve son olarak hayvan genetik kaynaklarının yerinde korunması ve geliştirilmesi olarak belirtilmiştir (Anonim, 2017). Her bir desteğe ilişkin yapılacak ödeme miktarları ve o yılın Tarımsal Desteklemelere İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı ve Hayvancılık Desteklemeleri Hakkında Uygulama Esasları Tebliği doğrultusunda yapılmaktadır. Örneğin buzağı desteklemesinin yapılabilmesi için buzağının soy kütüğü ve ön soy kütüğü sistemine kayıtlı analardan suni tohumlama sonucu doğması gerekmektedir. Hayvancılıkla ilgili bir diğer önemli destekleme kalemini de yem bitkileri desteği oluşturmaktadır. Alınan destek miktarı yem bitkisine göre dekara 35 ile 150 TL arasında değişiklik göstermektedir. Bir diğer önemli destek kalemi de süt teşvik primi desteğidir. Bu destekte üreticilerin sütlerini işleme tesislerine satması hedeflenmiştir. Süt işleme tesislerine satan örgütlü üreticiler ile bu örgütlere üye olmayan diğer üreticilere destekleme ödemesi yapılır. Uygulanan bir diğer destekte hayvanların kayıt altına alınmasını amaçlayan hayvan kayıt sistemi desteklemesidir. Bu destek kalemi şartları sağlayan üreticilere sığır cinsi hayvanların tanımlanması, tescili ve izlenmesi yönetmeliği hükümlerine uygun şekilde kulak küpesi takılarak, veri tabanına kaydedilen ve pasaportu verilen 0-6 aylık sığır cinsi hayvanlar için ödenir (Anonim, 2011).

Hayvancılık destekleme politikaları, değişik dönemlerde farklı ağırlıkta ve farklı yöntemlerle hayvancılığı geliştirmek için kullanılmış, hayvancılığın karlı bir sektör olmasını sağlamak amaçlanmıştır. Desteklemelerin amacına ulaşmasında, üreticilerin desteklemelerden maksimum düzeyde faydalanmaları oldukça önemlidir.

Desteklemeler genellikle girdi fiyatlarına müdahale ile ucuz girdi temini, fiyat yolu ile müdahale alımları, düşük faizli kredi sağlanması, dış ticaretteki korumacılık, teşvik ve prim uygulamaları ile üretimin desteklenmesi şeklindedir (Vural ve Fidan, 2007). Bu amaçla sığırcılıkta anaç sığır, suni tohumlamadan doğan buzağı, mazot/gübre, süt primi, hayvan hastalıkları ile mücadele, programlı aşı uygulamaları konularında destekleme ödemeleri yapılmaktadır. İncelenen işletmelerde üreticilerin hepsinin desteklemelerden faydalandığı tespit edilmiştir. Genel olarak bakıldığında görüşülen üreticilerin %76.12'sinin mazot/gübre desteğinden, %74.63'ünün buzağı desteğinden, %61.19'unun ise süt primi desteğinden yararlandıkları belirlenmiştir ve genel olarak hayvancılık destekleme miktarlarını yeterli buldukları, onaylı süt çiftliği ve suni tohumlama desteği için memnuniyet düzeylerinin en yüksek olduğu saptanmıştır (Çizelge 2). Demir (2009) un yürüttüğü çalışmanın sonuçlarına göre, üreticilerin Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde suni tohumlama ve yem bitkileri desteklerinden, Batı Marmara Bölgesinde ise buzağı ve süt teşvik primi desteklerinden daha fazla faydalandıkları belirlenmiştir. Üreticilerin genel olarak destekleme miktarının yeterliliği konusunda kararsız kaldıkları saptanmıştır. Yavuz (2006) çalışma sonucuna göre hayvancılık faaliyeti ile uğraşan üreticilerin %41.1'inin desteklemeleri cazip bulduğu tespit edilmiştir. Üreticilerin yararlandıkları hayvancılık destekleme araçlarından memnuniyet durumları incelenmiş ve sürü büyüklüğüne göre dağılımları da Çizelge 2'de verilmiştir.

Küçük işletmelerin suni tohumlama desteği ve besilik erkek sığır desteğini yeterli buldukları belirlenmiştir. Orta ölçekli işletmelerin yem bitkileri desteği, suni tohumlama desteği ve onaylı süt çiftliği desteği miktarını yeterli bulduğu tespit edilmiştir. Büyük işletmelerin ise aşı, anaç sığır ve yurtiçi sertifikalı tohumluk desteklerinin miktarlarını yeterli buldukları belirlenmiştir (Çizelge 2).

Çizelge 2. İncelenen işletmelerde tarımsal desteklerden yararlanma durumları ve memnuniyet düzeyleri

Table 2. Utilization of agriculture support of interviewed farms and satisfaction levels

Sürü büyüklüğü / Herd size	Küçük / Small		Orta / Medium		Büyük / Large		Toplam / Total		
	Ort.*	Sayı	Ort.*	Sayı	Ort.*	Sayı	Ort.*	Sayı	Oran (%)
Destek türleri Support types	Mean	Number	Mean	Number	Mean	Number	Mean	Number	Rate (%)
Mazot ve Gübre Desteği Fuel and Fertilizer Support	2.56	25	2.35	17	3.00	9	2.57	51	76.12
Buzağı Desteği Kid Support	3.17	24	3.35	17	3.22	9	3.24	50	74.63
Süt Primi Milk Subsidy	2.94	17	2.81	16	2.38	8	2.78	41	61.19
Aşı Desteği Vaccination Support	2.38	8	3.00	9	3.50	2	2.79	19	28.36
Yem Bitkileri Desteği Feed Crop Support	2.00	4	4.00	4	3.20	5	3.08	13	19.40
Suni Tohumlama Desteği Artificial Insemination Support	5.00	1	4.20	5	1.00	1	3.86	7	10.45
Anaç Sığır Desteği Mother Cattle Support	1.00	2	2.00	1	4.33	3	2.83	6	8.96
Yurtiçi Sertifikalı Tohumluk Desteği Domestic Certified Seed Support	2.50	2			4.00	1	3.00	3	4.48
Besilik Erkek Sığır Desteği Male Cattle Support	5.00	1	1.00	1			3.00	2	2.99
Onaylı Süt Çiftliği Desteği Approved Dairy Farm Support			5.00	1			5.00	1	1.49

*1= kesinlikle yetersiz 2= yetersiz 3=kararsızım 4= büyük ölçüde yeterli 5= kesinlikle yeterli

* 1 = strictly insufficient 2 = insufficient 3 = undecided 4 = greatly enough 5 = absolutely enough

Araştırma kapsamında üreticilerin hayvancılık desteklemelerinin çeşitliliğini yeterli bulup bulmadığına ilişkin görüşleri Çizelge 3'de verilmiştir. İşletmeler genel olarak değerlendirildiğinde % 44.78'inin uygulanan desteklemelerin çeşitliliğini kesinlikle yetersiz, % 14.93'ünün kesinlikle yeterli bulduğu ve %17.91'inin ise kararsız

olduğu tespit edilmiştir. Sürü büyüklüğü açısından karşılaştırma yapıldığında ise orta ve büyük sürü olan üreticilerin çeşitliliği yeterli bulma oranı daha yüksek olduğu görülmektedir.

İncelenen işletmelerde en çok tercih edilen destekleme araçları Çizelge 4'de verilmiştir.

Çizelge 2. İncelenen işletmelerde üreticilerin hayvancılık desteklemelerinin çeşitliliği ile ilgili görüşleri

Table 3. The status and distribution of whether the breeders 'diversity of livestock' support is sufficient in the interviewed farms

Sürü Büyüklüğü Herd Size	Küçük / Small		Orta / Medium		Büyük / Large		Toplam / Total	
	Sayı	Pay (%)	Sayı	Pay (%)	Sayı	Pay (%)	Sayı	Pay (%)
Görüşler Opinions	Number	Share	Number	Share	Number	Share	Number	Share
Kesinlikle Yetersiz Strictly Insufficient	18	51.4	7	33.3	5	45.5	30	44.78
Yetersiz Insufficient	1	2.9	1	4.8	1	9.1	3	4.47
Kararsızım Undecided	7	20.0	4	19.0	1	9.1	12	17.91
Yeterli Greatly Enough	4	11.4	5	23.8	3	27.3	12	17.91
Kesinlikle Yeterli Absolutely Enough	5	14.3	4	19.0	1	9.1	10	14.93

Çizelge 3. İncelenen işletmelerde üreticilerin en çok ve en az tercih ettikleri destekleme araçları
Table 4. Most and least preferred support tools by interviewed breeders

Sürü büyüklüğü <i>Herd size</i>	Küçük / <i>Small</i>		Orta / <i>Medium</i>		Büyük / <i>Large</i>		Toplam / <i>Total</i>	
En çok tercih edilen <i>Most preferred</i>	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)
Süt primi / <i>Milk subsidy</i>	16	45.70	6	28.60	4	36.40	26	38.80
Buzağı desteği / <i>Kid support</i>	9	25.70	7	33.30	2	18.20	18	26.90
Yem bitkileri desteği / <i>Feed crop support</i>	8	22.90	5	23.80	4	36.40	17	25.40
Hayvan kimlik sistemi desteği / <i>Animal identification system support</i>	-	-	1	4.80	1	9.10	2	3.00
Mazot desteği / <i>Fuel support</i>	1	2.90	1	4.80	-	-	2	3.00
Makine-ekipman desteği / <i>Machine-equipment support</i>	-	-	1	4.80	-	-	1	1.50
Suni tohumlama desteği / <i>Artificial insemination support</i>	1	2.90	-	-	-	-	1	1.50
Toplam / <i>Total</i>	35	100.00	21	100.00	11	100.00	67	100.00
En az tercih edilen <i>Least preferred</i>	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)
Hastalıktan arındırılmış işl. Desteği / <i>Disease-free farm support</i>	14	66.67	7	33.33	-	-	21	31.34
Programlı aşılama desteği / <i>Programmed vaccination support</i>	4	40.00	4	40.00	2	20.00	10	14.93
Makine ekipman desteği / <i>Machine equipment support</i>	6	60.00	4	40.00	-	-	10	14.93
Küçükbaş hayv. Geliş. desteği / <i>Support of ovine development</i>	1	25.00	2	50.00	1	25.00	4	5.97
Hayvan kimlik sistemi desteği / <i>Animal identification system support</i>	3	75.00	-	-	1	25.00	4	5.97
Mazot desteği / <i>Fuel support</i>	3	75.00	-	-	1	25.00	4	5.97
Gebe düve alımı / <i>Conception of pregnant heifer</i>	-	-	1	33.33	2	66.67	3	4.48
Diğer destekler / <i>Other supports</i>	1	33.33	-	-	2	66.67	3	4.48
Suni tohumlama desteği / <i>Artificial insemination support</i>	-	-	1	50.00	1	50.00	2	2.99
Hayvan gen kaynakları desteği / <i>animal gene Resources support</i>	1	50.00	1	50.00	-	-	2	2.99
Damızlık desteği / <i>Breeding support</i>	-	-	1	50.00	1	50.00	2	2.99
Süt primi / <i>Milk subsidy</i>	1	100.00	-	-	-	-	1	1.49
Buzağı desteği / <i>Kid support</i>	1	100.00	-	-	-	-	1	1.49
Toplam / <i>Total</i>	35	100.00	21	100.00	11	100.00	67	100.00

İşletme genişlik gruplarına göre incelendiğinde; küçük ölçekli işletmeler en çok tercih ettikleri destekleme araçları sırasıyla (% 45.7) süt primi desteği, (%25.7) buzağı desteği ve (%22.9) yem bitkileri desteği olarak belirlenmiştir. Orta ölçekli işletmelerin ise en çok tercih ettikleri destekleme araçları (% 33.3) buzağı desteği, (%28.6) süt primi desteği ve (%23.8) yem bitkileri desteğidir. Büyük ölçekli işletmelerde en çok tercih ettikleri destekleme araçları (% 36.4) süt primi, yem bitkileri desteği (%36.9) ve (%18.2) buzağı desteği olarak belirlenmiştir. Genel olarak üreticilerin en çok tercih ettikleri destekleme araçları (%38.8) süt primi, (%26.9) buzağı desteği, (%25.4) yem bitkileri desteği olarak belirlenmiştir. İncelenen işletmelerde en az tercih edilen destekleme araçları da Çizelge 4'de verilmiştir.

Üreticilerin en az tercih ettiği destekleme araçlarına bakıldığında (%31.4) hastalıktan arındırılmış işletme desteği, (%14.93) programlı aşılama desteği ve (%14.93) makine-ekipman desteği olduğu görülmektedir (Çizelge 4).

İncelenen işletmelerde üreticilerin aldıkları hayvancılık desteklerini kullanım yerleri ile ilgili bulgular Çizelge 5'de verilmiştir. Üreticilerin %40.30'unun hayvancılık desteklerini hayvancılık için, %8.95'inin işletmenin borçlarını ödemek için, %2.99'unun yeni hayvancılık yatırımları ve %1.49'unun ise arazi için harcadıkları tespit edilmiştir. Görüşülen üreticilerin %46.27'si ise destekleri nerede harcadıklarını sorusuna cevap verememiş veya belirtmemiştir. Burdur ilinde yapılan

bir araştırmada elde edilen göre alınan hayvancılık desteklerinin, geliştirilmiş süt sığırcılığı işletmelerinde; %94'ü yem, %76'sı alet ekipman alımları, %64'ü ise hayvan alımları için kullanırken, geleneksel süt sığırcılığı işletmelerinin %98'i yem, %58'i hayvan alımı ve %40'ı alet ve ekipman alımı için kullanmıştır (Ata ve Yılmaz, 2015).

İşletmelerde üreticilerin hayvancılık destekleri hakkında bilgi edindikleri kaynaklar Çizelge 6'da verilmiştir. Üreticilerin genel olarak bilgi edinme kaynaklarının televizyon, radyo veya internet gibi kitlesel araçlar (%52.24), Tarım Bakanlığı personeli (%17.91), kooperatif ve birlik duyurusu/mesajı (%17.91) olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre; son zamanlarda yaygınlaşan tarım ile ilgili televizyon programlarının çoğu üretici tarafından takip edildiği söylenebilir. İncelenen işletmelerde üreticilerin hayvancılık desteklemelerinin işletmelere etkisini değerlendirmelerine yönelik bulgular Çizelge 7'de verilmiştir. İşletmeler genel olarak değerlendirildiğinde üreticilerin hayvancılık desteklemelerinin işletmelere etkileri konusunda kararsız kaldıkları belirlenmiştir. Hayvancılık desteklemelerine yönelik değerlendirmeler işletme genişlik gruplarına göre farklılık göstermektedir. Küçük işletmelerde hayvancılık desteklemelerinin etkisi daha az iken orta ölçekli işletmelerde desteklemelerin etkisinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Hayvancılık desteklerinden orta ölçekli işletmelerde işletmenin gelirinin, veriminin, hayvan refahının daha olumlu etkilendiği belirlenmiştir.

Çizelge 5. İncelenen işletmelerde hayvancılık desteklerinin kullanım yerleri

Table 5. Usage places of livestock support received by the interviewed farms

Sürü büyüklüğü Herd size	Küçük / Small		Orta / Medium		Büyük / Large		Toplam / Total	
	Sayı	Pay	Sayı	Pay	Sayı	Pay	Sayı	Pay
Usage areas of support	Number Share (%)		Number Share (%)		Number Share (%)		Number Share (%)	
Cevap vermedi / belirtmedi Didn't answer / unspecified	19	54.3	6	28.6	6	54.5	31	46.27
Hayvancılık için harcıyorum Spending for animals	13	37.1	12	57.1	2	18.2	27	40.30
İşletmeye ait borçlarımı ödüyorum Owing debt	3	8.6	2	9.5	1	9.1	6	8.95
Hayvancılık yatırımları yapıyorum Invest for animals	-	-	1	4.8	1	9.1	2	2.99
Arazi alıyorum Purchasing land	-	-	-	-	1	9.1	1	1.49

Çizelge 6. İncelenen işletmelerde üreticilerin hayvancılık destekleri hakkında bilgi kaynakları
 Table 6. Distribution of information sources of interviewed farmers about livestock support

Sürü büyüklüğü Herd size	Küçük / Small		Orta / Medium		Büyük / Large		Toplam / Total	
	Sayı Number	Pay Share (%)	Sayı Number	Pay Share (%)	Sayı Number	Pay Share (%)	Sayı Number	Pay Share (%)
Tv, radyo veya internet gibi araçlar Tools such as tv, radio or internet	18	51.43	11	52.38	6	54.55	35	52.24
Kooperatif veya birlik mesajı Message of the cooperative or the union	6	17.14	5	23.81	1	9.09	12	17.91
Tarım bakanlığı personeli Ministry of agriculture staff	5	14.29	4	19.05	3	27.27	12	17.91
Afiş, broşür ve dağıtılan kitapçıklardan Poster, brochure and booklets	3	8.57	-	-	1	9.09	4	5.97
Köye gelen diğer uzmanlardan Other experts from the village	2	5.71	-	-	-	-	2	2.99
Akraba veya komşulardan relatives or neighbors	1	2.86	-	-	-	-	1	1.49

Çizelge 7. İncelenen işletmelerde hayvancılık desteklemelerinin etkilerinin değerlendirilmesi
 Table 7. Evaluation of the effects of animal husbandry support in the interviewed farms

Sürü büyüklüğü Herd size	Küçük	Orta	Büyük	Toplam
	Small	Medium	Large	Total
Gelirim arttı My income has increased. **	2.3	3.6	2.8	2.8
Verimim arttı My efficiency increased ***	2.1	3.5	2.7	2.7
Hayvan refahı arttı Animal welfare increased.***	2.1	3.5	2.8	2.7
İşletme kapasitem genişledi My farm capacity has expanded **	2.1	3.3	2.7	2.6
Yatırım arttı Investment increased **	2.1	3.3	2.6	2.6
Teknik bilgim arttı My technical knowledge has increased *	2.3	3.2	2.6	2.6
Tasarruf arttı Increased savings **	2.1	3.2	2.6	2.6
Üretim miktarım arttı Production amount increased.	2.2	3.0	2.9	2.6
Alet – ekipman sayım arttı Tools and equipments increased. **	2.0	3.1	2.5	2.4
Üretim desenim değişti My production pattern changed	2.2	2.5	2.4	2.3

1=kesinlikle katılmıyorum 2=katılmıyorum 3=kararsızım 4=katılıyorum 5=kesinlikle katılıyorum

1 = strongly disagree 2 = disagree 3 = undecided 4 = agree 5 = absolutely agree

Kruskal Wallis testine göre 0.01 düzeyinde anlamlıdır./ According to Kruskal Wallis test, it is significant at 0.01 level.

**Kruskal Wallis testine göre 0.05 düzeyinde anlamlıdır. ** According to Kruskal Wallis test, it is significant at 0.05 level.

Kruskal Wallis testine göre 0.1 düzeyinde anlamlıdır./ According to Kruskal Wallis test, it is significant at 0.1 level.

Nitekim Kruskal Wallis analizi sonucunda hayvancılık desteklemelerinin işletme büyüklüğüne göre etkisi istatistiki açıdan anlamlı bulunmuştur.

Süt sığırcılığı işletmelerinde üreticilerin hayvancılık politikalarını ve sonuçlarını başarılı bulup bulmadıklarına ilişkin görüşleri Çizelge 8'de verilmiştir. Süt

sığırcılığı işletmelerinde üreticilerin %68.7'si hayvancılık politikalarını başarılı bulurken, %31.3'ü başarısız olarak değerlendirmiştir. İşletme büyüklüğüne göre karşılaştırma yapıldığında orta büyüklükte işletmelerin başarılı bulma oranının en yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 8. Üreticilerin hayvancılık politikalarını başarılı bulma durumları

Table 8. Situation of the finding successful of livestock policies according to breeders

Sürü büyüklüğü Herd size	Küçük Small		Orta Medium		Büyük Large		Genel Total	
Hayvancılık politikalarını başarılı bulma durumları / Situation of the finding successful	Sayı Number	Pay Share (%)	Sayı Number	Pay Share (%)	Sayı Number	Pay Share (%)	Sayı Number	Pay Share (%)
Evet / Başarılı – Yes / Successful	22	62.9	18	85.7	6	54.50	46	68.66
Hayır / Başarısız – No / Failed -	13	37.1	3	14.3	5	45.50	21	31.34

İncelenen işletmelerde süt sığırcılığı yapan üreticilerin hayvancılık desteklemelerinden yararlanırken sorunlarla karşılaşmış ve karşılaşılmama durumları Çizelge 9’da sunulmuştur. İncelenen işletmeler genel olarak değerlendirildiğinde; üreticilerin %46.27’sinin desteklemelerden

yararlanırken sorunlarla karşılaştıkları tespit edilmiştir. Sorunla karşılaşma oranı %63.64 ile en yüksek büyük işletmelerde gerçekleşmektedir. Orta büyüklükteki işletmeler ise %33.33 ile en az sorunla karşılaşma oranına sahip işletmeler olarak belirlenmiştir.

Çizelge 9. İncelenen işletmelerde üreticilerin hayvancılık desteklemelerinden yararlanırken sorunla karşılaşma durumları

Table 9. The situation of the farmers faced problems while benefiting from livestock support

Sürü büyüklüğü Herd size	Küçük Small		Orta Medium		Büyük Large		Genel Total	
Sorunla karşılaşma durumu The situation of to be faced problems	Sayı Number	Pay Share (%)	Sayı Number	Pay Share (%)	Sayı Number	Pay Share (%)	Sayı Number	Pay Share (%)
Evet / Yes	17	48.57	7	33.33	7	63.64	31	46.27
Hayır / No	18	51.43	14	66.67	4	36.36	36	53.73

Üreticilerin genel olarak desteklemelerden yararlanırken karşılaştıkları sorunlar ise fazla miktarda evrak istenmesi, bürokratik işlemler (%96.77) ve memurların ilgisizliği (%3.2)’i olarak belirlenmiştir (Çizelge 10). Tokat ilinde yapılan bir araştırmaya göre üreticilerin destekleme ödemelerinden faydalanmama nedenleri; bürokratik işlemlerin çok olması, desteklemelerden haberlerinin olmayışı ve üretici örgütüne üye olmamaları şeklinde belirlenmiştir (Çallı, 2016).

Süt sığırcılığı işletmelerinde üreticilerin mevcut hayvancılık desteklemeleri devam ederse süt sığırcılığına devam etme veya mevcut işletmeyi büyütme ile ilgili görüşleri incelenmiş ve elde edilen bulgular Çizelge 11’de verilmiştir.

Süt sığırcılığı işletmelerinde mevcut hayvancılık desteklemeleri devam ederse süt sığırcılığına devam etmeyi veya işletmeyi büyütmeyi düşünenlerin oranı %92.5 olarak tespit edilmiştir.

Özellikle orta büyüklükteki işletmelerin hepsinin süt sığırcılığına devam etmeyi düşünmesi sürdürülebilirlik açısından önem taşımaktadır. Trakya Bölgesinde yapılan bir başka çalışmada ise üreticilerin %46.3’ünün süt sığırcılığına devam etmeyi düşündüğü ve işletme ölçek büyüklüğü ile üretimden vazgeçmeyi düşünme durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir (Koç ve Uzman, 2018). Üreticiler bu koşulda süt sığırcılığı faaliyetine devam etme nedeni hayvancılığın onlar için meslek olması (%62.9) ve hayvancılığın karlı bir iş olması (%25.8)’dir. Bölgede süt sığırcılığının tek geçim kaynağı olması üreticilerin meslek olarak görmelerinin nedeni olarak açıklanabilir. Süt sığırcılığı üretim faaliyetine devam etmeyi düşünmeyen üreticilerin %60’ı süt sığırcılığının karlı bir faaliyet olmadığını, %20’si maliyetlerin yüksek olduğunu, %20’si desteklemelerin yeterli olmadığını ifade etmiştir.

Çizelge 10. Hayvancılık desteklemelerinden yararlanırken karşılaştıkları sorunlar
 Table 10. The problems while benefiting from livestock support

Sürü büyüklüğü <i>Herd size</i>	Küçük <i>Small</i>		Orta <i>Medium</i>		Büyük <i>Large</i>		Genel <i>Total</i>	
	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı / <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı / <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)
Karşılaşılan sorunlar <i>The problems</i>								
Fazla miktarda evrak istenmesi / Bürokratik iş ve işlemler <i>Too much paperwork / Bureaucratic work and transactions</i>	16	94.12	7	100.00	7	100.00	30	96.77
Memurların ilgisizliği / <i>The indifference of officers</i>	1	5.88	-	-	-	-	1	3.23

Çizelge 11. Üreticilerin süt sığırcılığına devam etme veya işletmeyi büyütmeye yönelik görüşleri
 Table 11. Opinions of the interviewed breeders on continuing or enlargement to dairy cattle

Sürü büyüklüğü <i>Herd size</i>	Küçük <i>Small</i>		Orta <i>Medium</i>		Büyük <i>Large</i>		Genel <i>Total</i>	
	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)
Evet / devam edeceğim <i>Yes / I will continue</i>	32	91.43	21	100.0	9	81.82	62	92.54
Karlı başka bir sektör olmadığı için <i>There is no other profitable sector</i>	9	28.12	5	23.81	3	33.33	17	27.42
Mesleğimiz olduğu için <i>We have a profession</i>	23	71.88	16	76.19	6	66.67	45	72.58
Hayır / bırakacağım <i>No / I will leave</i>	3	8.57	-	-	2	18.18	5	7.46

İncelenen işletmelerde üreticilerin süt sığırcılığında karşılaştıkları sorunlar Çizelge 12’de verilmiştir. Süt sığırcılığında yaşanan en önemli sorunlar sırasıyla (%89.55) maliyetlerin yüksek olması, (%86.57) yem fiyatlarının yüksekliği ve yem teminindeki zorluklar, (%49.25) süt fiyatının oluşumunda etkili olamama, (%47.76) sütü uygun fiyata satamama ve (%44.78) satış garantisinin olmaması olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde, İzmir ili Ödemiş ilçesinde yapılan bir başka çalışmada süt sığırcılığı işletme sahiplerinin en önemli sorununun örgütlenme eksikliği olduğu, buna bağlı olarak süt üretiminde kullanılan girdilerin pahalı ve kalitesiz olması, üreticilerin yeterli ve uygun koşullarda finanse edilememesi ve sütün pazarlanmasında üreticinin pazar koşullarını kabullenmek zorunda olduğu saptanmıştır (Koyunbenbe, 2005).

Benzer şekilde İzmir ilinde yapılan bir araştırmada karşılaşılan sorunlar yem fiyatlarının yüksek, süt fiyatlarının düşük ve girdilerin yüksek (%15.5) olması şeklinde belirlenmiştir (Uygur, 2015). Yavuz (2006) çalışmasında yem giderlerini %94.6 olarak

belirlenmiş ve üreticilerin sıkıntı yaşadığı belirtilmiştir. Görüşülen üreticilerin en az sorun yaşadıkları konular ise veteriner ve sağlık hizmetlerindeki sorunlar (%1.49), damızlık hayvan teminindeki sorunlar (%2.99), teknik bilgi yetersizliği (%5.97), sütün alıcıya ulaştırılmasında ortaya çıkan zorluklar (%10.45) ve süt verimliliğinin arttırılamaması (%13.43) olarak tespit edilmiştir (Çizelge 12). Ülkemizde 2000 yılından itibaren yem bitkileri destekleme politikaları kapsamında; kaliteli kaba yem üretimi için yem bitkileri üretimi teşvik edilmekte ve mevcut kaba yem kaynaklarının kalitesi iyileştirilmeye çalışılmaktadır (Maç ve Yılmaz, 2016). İncelenen işletmelerin kaba yem yeminde sorunlar yaşayıp yaşamadığına ilişkin durumları Çizelge 13’de verilmiştir. İşletmelerin kaba yem temininde sorunlar yaşayıp yaşamadığına ilişkin durumu incelendiğinde; % 86.6’sı sorun yaşamadığını, %13.4 ise kaba yem temininde sorun yaşadığı tespit edilmiştir. En fazla kaba yem sorunu yaşayan işletmelerinde %23.81 ile orta büyüklükte işletmeler olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 124. İncelenen işletmelerde süt sığırcılığında yaşanan sorunlar

Table 12. The most important problems in dairy cattle in the interviewed breeders

Sorunlar Problems	1.önemli		2.önemli		3.önemli		4.önemli		5.önemli		Toplam	
	1th important		2th important		3th important		4th important		5th important		Total	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Maliyetlerin yüksek olması <i>High costs</i>	22	32.8	20	29.9	8	11.9	7	10.4	3	4.5	60	89.55
Yem fiyatlarının yüksekliği ve teminindeki zorluklar <i>High feed prices and difficulties in supply</i>	4	6.0	13	19.4	15	22.4	17	25.4	9	13.4	58	86.57
Süt fiyatında üreticilerin etkili olamaması <i>Milk producers are not effective in the price of milk</i>	7	10.4	4	6.0	4	6.0	8	11.9	10	14.9	33	49.25
Süt fiyatının istenen düzeyde olmaması <i>Lack of milk at the desired level</i>	9	13.4	7	10.4	9	13.4	3	4.5	4	6.0	32	47.76
Satış garantisinin olmaması <i>Lack of sales guarantee</i>	4	6.0	6	9.0	11	16.4	5	7.5	4	6.0	30	44.78
Yanlış hayvancılık politikaları <i>Wrong animal policies</i>	-	-	-	-	5	7.5	7	10.4	16	23.9	28	41.79
Yem bitkileri üretimi <i>Forage crops production</i>	9	13.4	2	3.0	2	3.0	3	4.5	4	6.0	20	29.85
Fiyat seviyesinin maliyete göre düşüklüğü ve fiyat oluşumundaki olumsuzluklar <i>Low price level compared to cost and negativity in price formation</i>	2	3.0	3	4.5	3	4.5	3	4.5	6	9.0	17	25.37
Yetersiz ve istikrarsız sütçülük politikası vb. <i>Inadequate and unstable milking policy and so on.</i>	1	1.5	-	-	5	7.5	5	7.5	3	4.5	14	20.90
İyi damızlık temin edilememesi <i>Unavailability of good breeds</i>	3	4.5	2	3.0					5	7.5	10	14.93
Bakım-beslemede karşılaşılan sorunlar <i>Problems with care-feeding</i>	1	1.5	4	6.0	3	4.5	2	3.0	-	-	10	14.93
Süt verimliliğinin artırılamaması <i>Could not improve milk efficiency</i>	3	4.5	4	6.0			1	1.5	1	1.5	9	13.43
Sütün alıcıya ulaştırılmasında ortaya çıkan zorluklar <i>Difficulties in delivering milk to the buyer</i>			1	1.5	2	3.0	3	4.5	1	1.5	7	10.45
Sütçülükle ilgili teknik bilgilerin yetersizliği <i>Inadequacy of technical knowledge about milking</i>	2	3.0	1	1.5	-	-	-	-	1	1.5	4	5.97
Damızlık hayvan teminindeki zorluklar <i>Difficulties in procurement breeding livestock</i>	-	-	-	-	-	-	2	3.0	-	-	2	2.99
Veteriner ve sağlık hizmetlerindeki sorunlar <i>Problems in veterinary and health care</i>	-	-	-	-	-	-	1	1.5	-	-	1	1.49

*Birden fazla cevap verilmiştir./ more than one answer.

Çizelge 13. İncelenen işletmelerin kaba yem temininde sorun yaşama durumu

Table 13. Situations to have difficulties in supplying roughage of interviewed farms

Sürü büyüklüğü <i>Herd size</i>	Küçük <i>Small</i>		Orta <i>Medium</i>		Büyük <i>Large</i>		Genel <i>Total</i>	
Kaba yem temininde sorun yaşama durumu <i>Problems in the supply of roughage</i>	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)
Evet / <i>Yes</i>	3	8.57	5	23.81	1	9.09	9	13.43
Hayır / <i>No</i>	32	91.43	16	76.19	10	90.90	58	86.57

İncelenen işletmelerde işletme ile ilgili sorunların çözümüne yönelik yardım alınan kaynaklar Çizelge 14’de verilmiştir. Üreticilerin karşılaştıkları sorunların çözümünde serbest veteriner hekimlerden (%64.2) ve tarım ve orman ilçe müdürlüğü çalışanlarından (%22.4) yardım aldıkları belirlenmiştir. İşletme büyüklük grupları açısından değerlendirme yapıldığında küçük ölçekli işletmelerin %62.86’sının serbest veteriner hekimlerden yardım aldığı bu oranın büyük ölçekli işletmelerde %90.90’a yükseldiği belirlenmiştir. Bir diğer önemli bulgu büyük ölçekteki işletmelerin çalışanlarından sorunları çözmeye yardım almıyor olmasıdır. Tarım ve Orman Bakanlığının görevi bitkisel ve hayvansal üretim ile su ürünleri üretiminin geliştirilmesi, tarım sektörünün geliştirilmesine ve tarım politikalarının oluşturulmasına yönelik araştırmalar yapılması, gıda üretimi, güvenliği ve güvenilirliği, kırsal kalkınma, toprak, su kaynakları ve biyoçeşitliliğin korunması, verimli kullanılmasının sağlanması, üreticinin örgütlenmesi ve bilinçlendirilmesi, tarımsal desteklemelerin etkin bir şekilde yönetilmesi, tarımsal piyasaların

düzenlenmesi gibi ana faaliyet konularının gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar yapmak; gıda, tarım ve hayvancılığa yönelik genel politikaları belirlemek, uygulanmasını izlemek ve denetlemektir (Anonim, 2018). Tarım ve Orman Bakanlığı taşra teşkilatı üreticiler ve bakanlık arasında köprü görevini üstlenen ve bu amaçların gerçekleştirilmesini sağlayacak temel kurumdur. Yapılan çalışma sonucunda görüşülen işletmelerin ilçe müdürlüğü ile ilişkilerinin çok zayıf olduğu görülmektedir.

Görüşülen üreticilerin genel olarak %95.5’i yardım aldığı kaynağın çözüm ürettiğine inanmaktadır. İşletme genişlik grupları açısından değerlendirildiğinde küçük işletmelerde bu oran % 97.14; orta büyüklükteki işletmelerde %90.48 ve büyük işletmelerde %100 olarak tespit edilmiştir (Çizelge 15). İşletmelerde üreticilerin süt sığırcılığının geliştirilmesi için görüş ve beklentileri ilişkin durumu Çizelge 16’da verilmiştir. Üreticilerin en fazla sırasıyla %85.07’si girdi fiyatları düşürülsün üreticiye girdi desteği verilsin, %25.37’si süt fiyatları yükselsin ve %11.94’ü uygulanan politikaların yanlış olduğu görüşünü belirtmişlerdir.

Çizelge 14. İncelenen işletmelerde sorunların çözümünde yardım alınan kaynaklar

Table 14. Support sources and their distribution in solving problems in the interviewed farms

Sürü büyüklüğü <i>Herd size</i>	Küçük <i>Small</i>		Orta <i>Medium</i>		Büyük <i>Large</i>		Genel <i>Total</i>	
Yardım alınan kaynaklar <i>Support sources</i>	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)
Serbest veteriner hekimler <i>Private veterinary surgeons</i>	22	62.86	11	52.38	10	90.90	43	64.18
Tarım ve Orman ilçe müdürlüğü çalışanları <i>Agriculture and forestry directorate employees</i>	7	20.00	8	38.10	-	-	15	22.39
Danışmanlar / <i>Counselors</i>	4	11.43	-	-	1	9.10	5	7.46
Diğer / <i>Others</i>	2	5.71	1	4.76	-	-	3	4.48
Sütü sattığım firma / <i>Milk buyers companies</i>	-	-	1	4.76	-	-	1	1.49

Çizelge 15. İncelenen işletmelerde sorunların çözümünde yardım alınan kaynakların çözüm ürettiklerine olan inancı

Table 15. The situation of the believing the support sources and their distribution in solving problems in the interviewed farms

Sürü büyüklüğü <i>Herd size</i>	Küçük <i>Small</i>		Orta <i>Medium</i>		Büyük <i>Large</i>		Genel <i>Total</i>	
	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)
Çözüm ürettiklerine olan inancı <i>Belief in finding solutions</i>								
Evet <i>Yes</i>	34	97.14	19	90.48	11	100.0	64	95.52
Hayır <i>No</i>	1	2.86	2	9.52	-	-	3	4.48

Çizelge 16. İncelenen işletmelerde üreticilerin süt sığırcılığının geliştirilmesine yönelik düşünceleri

Table 16. Opinions and expectations for the development of dairy cattle breeders in interviewed farms

Sürü büyüklüğü <i>Herd size</i>	Küçük <i>Small</i>		Orta <i>Medium</i>		Büyük <i>Large</i>		Genel <i>Total</i>	
	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)	Sayı <i>Number</i>	Pay Share (%)
Düşünceler <i>opinions</i>								
Girdi fiyatları düşürülmeli / üretici desteklenmeli <i>Input prices should be reduced / farmers should be supported</i>	29	82.86	19	90.48	9	81.82	57	85.07
Süt fiyatları yükselmeli / istikrarlı olmalı/ Pazar koşulları iyileştirilmeli <i>Milk prices should increase / stabilize / Market conditions should be improved</i>	8	22.86	6	28.57	3	27.27	17	25.37
Uygulanan politikalar yanlış <i>Incorrect policies applied</i>	5	14.29	-	-	3	27.27	8	11.94
Kayıtlar düzgün tutulmalı <i>Records should be kept properly</i>	1	2.86	-	-	-	-	1	1.49

Sonuç ve Öneriler

Anket uygulanan işletmelerde toplam işletme başına ortalama hayvan varlığı 40.04 baş ve ortalama sağılan hayvan sayısı da 19.99 baş olarak tespit edilmiştir. İncelenen işletmelerin %52.2'sini küçük işletmeler oluşturmaktadır. İşletme gruplarına göre değerlendirdiğimizde küçük ölçekli işletmelerde ortalama hayvan sayısı 15.63 baş, orta ölçekli işletmelerde ortalama hayvan sayısı 41.19 baş ve büyük ölçekli işletmelerde ise 115.55 baş olarak belirlenmiştir. İncelenen işletmelerin hepsinin hayvancılık desteklemelerinden yararlandığı en çok yararlanan hayvancılık desteklerinin mazot/gübre desteği, buzağı desteği ve süt primi olduğu belirlenmiştir. Orta büyüklükteki işletmelerin suni tohumlama, süt primi ve anaç sığır desteğinden; büyük işletmelerin iser yem

bitkileri desteğinden uzun süredir yararlandığı belirlenmiştir. Üreticilerin en çok yararlandıkları desteklerin miktarlarının yeterlilikleri konusunda kararsız oldukları saptanmıştır. Uygulanan desteklerin işletmelere etkisinin en çok orta büyüklükteki işletmelere olduğu tespit edilmiştir. Üreticilerin desteklemeler devam ederse süt sığırcılığına devam etme nedeni olarak büyük çoğunluğu hayvancılık faaliyetini meslek olarak gördüklerinden dolayı devam edeceğini belirtmişlerdir. İşletmelerde tespit edilen en önemli sorunların başında maliyetlerin yüksek olması (% 89.55), yem fiyatlarının yüksekliği ve yem teminindeki zorluklar (%86.7), süt fiyatının oluşumunda etkili olamama (% 49.25) ve sütü uygun fiyata satamama (% 47.76) gelmektedir.

Son olarak süt üreticileri mevcut şartlarda yüksek maliyetlere rağmen uygun hayvancılık desteklemeleri olursa üretime

devam edeceklerini belirtmişlerdir. Süt sığırcılığının gelişmesi için girdi fiyatlarının düşürülmesi gerekmektedir. Fabrika yemine dayalı hayvancılık üretim metodundan vazgeçip, kaba yeme dayalı hayvancılık üretim metodunu yaygınlaştırmak gerekmektedir. Yavuz (2006) nında belirttiği gibi hayvancılık destek ödemelerinin tekrar gözden geçirilmesi, destekleme miktarları ve desteklemelerin yapısının değerlendirilmesi gerekmektedir. Çallı (2016)nın önerdiği gibi üreticilerin hayvancılık faaliyetlerini sürdürebilmeleri ve geliştirebilmeleri için üretici örgütlerine üyelik ve destekleme şartlarının düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Kooperatifler ortakları tarafından yönetilen örgütlerdir. Başarılı kooperatif uygulamaları için ortakların kooperatife olan güveni ve bağlılığı kooperatif başarısı için oldukça önemlidir. İzmir ilinde yapılan bir çalışmada süt işleyen ve süt toplayan kooperatif ortaklarının genel olarak örgütsel bağlılık ve örgütsel güven düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir (Yercan ve Kınıklı, 2018b). Ayrıca desteklemelerin kooperatifler aracılığıyla kullanılması hem girdi fiyatlarının düşürülmesi, hem üreticilerin pazarlamada daha çok söz sahibi olması ve kooperatife olan güvenin artması gibi birçok konuda katkı sağlayacaktır. Hayvancılık mesleğini cazip hale getiren politikalar geliştirilmelidir. Süt fiyatlarının düşüklüğüne çözüm olarak bölgesel süt maliyetleri belirlenerek süt fiyatlarının bölgelere göre belirlenmesi sağlanmalıdır. Süt fiyatlarında istikrarın sağlanarak üreticinin korunması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Anonim, 2010. TİGEM 2010 yılı Hayvancılık Sektör Raporu. https://www.byclb.com/Files/seyktor_raporlari/Hayvancilik-Sektor-Raporu.pdf
- Anonim, 2011. Resmi Gazete Sayı 28130, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Sığır Cinsi Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği.
- Anonim, 2017. Hayvancılık İstatistikleri, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı,

<http://www.tarim.gov.tr/Konular/Tarimsal-Destekler>

- Anonim, 2017. Resmi Gazete, 4 Haziran 2016 Tarihli ve 29752 Sayılı Resmî Gazete, Hayvancılık Desteklemeleri Hakkında Uygulama Esasları Tebliği (No: 2016/26).
- Anonim, 2018. Resmi Gazete, 10 Temmuz 2018 Tarihli ve 30474 Sayılı Resmî Gazete, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi.
- Ata, N. ve Yılmaz, H., 2015. Türkiye’de Uygulanan Hayvansal Üretimi Destekleme Politikalarının Süt Sığırcılığı İşletmelerine Yansımaları: Burdur İli Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi. Ziraat Fakültesi Dergisi, 10 (1): 44-54.
- Bayraç, H.N. ve Çemrek, F. 2011. AB Uyum Sürecinde Türkiye Hayvancılık Sektörünün Yapısal Analizi ve Geliştirmeye Yönelik Politikalar. Ekonomik Yaklaşım Kongreler Dizisi-VII, 2011, Ankara.
- Çallı, A. 2016. Türkiye’de Uygulanan Hayvancılık Destekleme Politikalarının Tokat İli Hayvancılık İşletmeleri Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. 75 sayfa, Tokat.
- Dal, N.E., Oral, M. ve Korkmaz, İ. 2018. Genç Tüketicilerin İçme Sütü Tüketim Alışkanlıkları. International Journal of Social Science, 68 (1) : 521-547.
- Demir, G., Suer, O. and Kaya, S. 2018. Investigation of Milk and Dairy Products Consumption of Adolescents. Journal of Current Researches on Health Sector, 8 (2): 37-48.
- Demir, N. 2009. Destekleme Politikalarının Hayvancılık Sektörü Üzerine Etkilerinin Bölgesel Karşılaştırmalı Analizi. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Erzurum.
- Demircan, V., Örmeci, M.Ç. ve Kızılyar, G. 2011. Isparta İlinde Ailelerin Ambalajlı ve Açık Süt Tüketim Alışkanlıklarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Süleyman

- Demirel Üniversitesi. Ziraat Fakültesi Dergisi, 6 (2): 39-47.
- Engindeniz, S., Kınıklı, F., Burhan, M., Çelik, C. ve Öztürk, G. 2017. İzmir’de Kooperatif Ortağı Olan Konvansiyonel Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Organik Süt Üretme Eğilimleri. Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi, 52 (Özel sayı): 668-686.
- Gül Yavuz, G., Miran, B., Bahadır Gürer, B., Yürekli Yüksel, N. ve Demir, A., 2016. Buğday, Dane Mısır ve Çeltik Üretiminde Fark Ödemesi Desteklerinin Etkisi. Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Müdürlüğü, Yayın No: 266, Ankara.
- Güzeller, N. ve Özbek, Ç. 2018. Okul Sütü Programı: Mersin İli Örneği. Çukurova Tarım Gıda Bilimleri Dergisi, 33 (1): 7-17.
- Irmak, S. ve Ercan, U. 2016. Türkiye Hanehalkı Tereyağı Tüketimini Etkileyen Faktörlerin Karar Ağaçları ile Belirlenmesi. Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi, 1-4 Aralık, 2016, Antalya, 489-497.
- Karakaya, E. ve Kızıloğlu, S. 2018. Bingöl İli Kent Merkezinde Tüketicilerin Süt ve Süt Ürünleri Tüketim Alışkanlıkları. KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi, 21(Özel Sayı): 12-21.
- Koç, G. ve Uzmay, A. 2018. Süt Sığırcılığı İşletmelerinde Üreticilerin Kooperatif Kanalıyla Süt Pazarlama Olasılığını Etkileyen Faktörler: Trakya Bölgesi Örneği. Tarım Ekonomisi Dergisi, 24 (2) : 203-214.
- Koyubenbe, N. 2005. İzmir İli Ödemiş İlçesinde Süt Sığırcılığının Geliştirilmesi Olanakları Üzerine Bir Araştırma. Hayvansal Üretim Dergisi, 46 (1): 8-13.
- Maç, H. and Yılmaz, H. 2016. Analysis of Factors Related With Farmers’ Benefiting From Forage Crops Production Support: Evidence From A Survey for the Central Anatolia Region of Turkey. Rev. Fac. Agron. (LUZ), 33 (2): 232-254.
- Mundan, D., Memiş, H., Avcı, M. ve Avcı, L. 2017. Hayvancılık Sektörünün Kalkınma ve Sanayileşme Açısından Değerlendirilmesi: Adıyaman İli Örneği. Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 9 (17): 237-244.
- Newbold, P. 1995. Statistics For Business and Economics, Prentice-Hall International, New Jersey.
- Niyaz, Ö.C. ve İnan H. 2016. Süt ve Süt Ürünlerinde Güvenceyi Etkileyen Faktörlerin Tüketiciler Açısından Değerlendirilmesi: TR22 Güney Marmara Bölgesi Örneği. Uludağ Üniversitesi. Ziraat Fakültesi Dergisi, 30 (1): 57-69.
- Onurlubaş, E. ve Çakırlar, H. 2016. Tüketicilerin Süt ve Süt Ürünleri Tüketimini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Çankırı Karatekin Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (1): 217-242.
- Örmeci Kart, Ç. M. ve Demircan, V. 2014. Dünyada ve Türkiye’de Süt ve Süt Ürünleri Üretimi, Tüketimi ve Ticaretindeki Gelişmeler. Akademik Gıda Dergisi, 12 (1) : 78-96.
- Özalp, B. 2014. Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması Çerçevesinde İleri Tarım Müzakerelerindeki Gelişmeler ve Türkiye Tarımı Üzerine Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Özdamar, K. 2004. Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi I. 5. Baskı, Kaan Kitabevi, Eskişehir.
- Özsoy N. 2010. Organik Süt Sığırcılığının Türkiye’de Mevcut Durumu ve Geleceği. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Pirinççi, E. 2015. Adana İli Pozantı İlçesi Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Genel Yapısı, Sorunları ve Çözüm Önerileri. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Saner, G. ve Çukur, F. 2007. Türkiye’de Süt Sığırcılığının Ekonomik Yönden Genel Bir Değerlendirilmesi, Süt Sığırcılığı Hizmet İçi Eğitim Bildirileri. Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Yayın No: 127, 140-152.

- Saner, G. 1993. İzmir Yöresinde Pazara Yönelik Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Ekonomik Açından Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Saner, G. 2012. Süt Sektöründe Temel Pazarlama Stratejileri. Süt Sempozyumu, 13 Aralık, 2012, İzmir.
- Sayın, C. 2002. Türkiye’de Hayvancılık Politikaları ve Reform Arayışlarının Etkileri. Türkiye-Hollanda Besi ve Süt Hayvancılığı Sempozyumu, 11-12 Haziran, 2002, Ankara.
- Sayın, C. 2003. Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikaları. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayınları, Ankara.
- Tatar, A.M. 2007. Ankara ve Aksaray D.S.Y.B İl Birliklerine Üye Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Yapısı ve Sorunları. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. 129 sayfa, Ankara.
- TÜİK, 2017. Türkiye İstatistik Kurumu Web Sayfası (<http://www.tuik.gov.tr>) (erişim tarihi: 06.02.2019).
- Uygur, M.A. 2015. İzmir İli Süt Sığırcılığının Mevcut Durumu ve Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. 143 sayfa, İzmir.
- Uzmay, A. ve Işıklı, E. 2004. AB’nin Tarımsal Destekleme Politikasındaki Son Değişiklikler ve Bu Değişikliklerin Aday Ülkelere ve Türkiye’ye Etkileri. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, 16- 18 Eylül, 2004, Tokat.
- Uzumdumlu, A.S., Birinci, A. and Kurtoğlu, S. 2018. Analysis of Factors Affecting Consumers in UHT Milk Consumption: The Case Study of Erzurum. Turkish Journal of Agriculture - Food Science and Technology, 6(10): 1485-1492.
- Vural, H. ve Fidan, H. 2007. Türkiye’de Hayvansal Üretim ve Hayvancılık İşletmelerinin Özellikleri. Tarım Ekonomisi Dergisi, 13 (2): 49-59.
- Yavuz, F. 1999. Türkiye Besi ve Süt Hayvancılığı Politikalarının Analizi. Türkiye I. Besi ve Süt Hayvancılığı Sempozyumu, 2-3 Aralık, 1999, İzmir.
- Yavuz, F. 2006. Türkiye’de Tarım. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.
- Yercan, M. ve Kınıklı, F. 2018a. Tarımsal Kooperatiflerde Ortakların Yönetime Katılımını Etkileyen Faktörlerin Analizi Üzerine Bir Araştırma: İzmir İli Sütçülük Kooperatifleri Örneği. Tarım Ekonomisi Dergisi, 24 (2) : 159-173.
- Yercan, M. ve Kınıklı, F., 2018b. Tarımsal Kooperatiflerde Ortakların Örgütsel Bağlılık Düzeylerinin Belirlenmesi. 6. ASM Uluslararası Tarım ve Çevre Kongresi, 2018, Antalya, 455-466.
- Yeteroğlu, K. 2010. Tokat İli Niksar İlçesinde Süt Sığırcılığı Yapan Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Pazarlama Sorunları. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Yılmaz, H. and Ata, N. 2016. Assessing The Impact of Dairy Policies on The Socio-Economic and Technological Characterization of Turkish Dairy Industry, AgroLife Scientific Journal, 5 (1): 214-222.
- Yılmaz, H. ve Köknaroğlu, H. 2007. Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasına Uyum Sürecinde Türkiye’de İzlenen Hayvancılık Politikalarının Değerlendirilmesi. V. Zootekni Bilim Kongresi, 5-8 Eylül, 2007, Van.